

RURAL TOURISM AS ONE OF THE STRATEGIES FOR SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT OF KOSOVO

Anita Cucović

University “Hadzi Zeka”, Peja, Kosovo, anita.cucovic@unhz.eu

Abstract: Rural tourism has become a global phenomenon nowadays, as people strive for peaceful rest and recreation. In the modern world, great importance is attached to the promotion of rural tourism, which from day to day becomes a very significant phenomenon affecting the overall development of tourist offer. Most countries are struggling and are making strenuous efforts to gain their position internationally as a tourist destination that can offer something that will attract more people. Rural tourism is defined as rural tourism where households play a significant role and which can contribute to the sustainable economic development of the country. This type of tourism is intended to present the visitor with personal contact with the environment in order to get a personal experience. The current state of rural tourism has a problem of underdevelopment as well as poor valorisation in its key elements. By addressing these problems as a strategy, we can strengthen the foundations for its better development, which would become sustainable economic development, both locally and nationally.

Keywords: Rural tourism, Economic development, tourists

RURALNI TURIZAM KAO JEDNA OD STRATEGIJA ZA ODRŽIVI EKONOMSKI RAZVOJ KOSOVA

Anita Cucović

University “Hadzi Zeka”, Peja, Kosovo, anita.cucovic@unhz.eu

Rezime: Ruralni turizam u današnje vreme je postao globalni fenomen, jer ljudi teže za mirom odmorom i rekreacijom. U savremenom svetu se pridaje veliki značaj na promociji ruralnog turizma koji iz dana u dan i postaje veoma značajan fenomen koji utiče na ukupni razvoj turističke ponude. Većina zemalja se bori te daje izuzetne napore kako bi stekli svoju poziciju na međunarodnom nivou kao turistička destinaciju koja može da ponudi nešto što bi privuklo veći broj ljudi. Ruralni turizam se definiše kao turizam ruralnog područja gde domaćinstva igraju značajnu ulogu i koja mogu doprineti održivom ekonomskom razvoju zemlje. Ovaj vid turizma ima za cilj da predstavi posetiocu lični kontakt sa ambijentom kako bi došao do ličnog doživljaja. Trenutno stanje ruralnog turizma ima problem nerazvijenosti kao i loše valorizacije u njegovim ključnim elementima. Saniranjem tih problema kao stvaranjem strategije možemo ojačati temelje za njegov bolji razvoj, koji bi postakao održivi ekonomski razvoj, kako na lokalnom nivou tako i na nacionalnom

Ključne reči: Ruralni turizam, ekonomski razvoj, turisti

1. RURALNI TURIZMA KAO ZNAČAJNI OBLIK TURIZMA NA EKONOMSKI RAZVOJ KOSOVA

Ako analiziramo nove svetske trendove možemo istaći, da nam nameću nove poglede ka svetskoj turističkoj industriji. Zato, nacionalne ekonomije zahtevaju odgovarajuće pristupe kada je u pitanju razvoj turizma. Dakle, ruralni turizam postaje jedan od bitnih faktora za razvoj jedne ekonomije. U našoj zemlji gde preovladava osećaj isprelpetenosti drevnog i modernog, posetioci mogu uživati u bogatom multikulturalnom ambijentu posetom ruralnog dela gde je klima imala veliki uticaj na životne stilove ljudi. Gostoprimstvo je bitan činilac, jer je stanovništvo uvek spremno da dočeka turiste kako bi ih radosno i srdačno pozdravili i uklopili u njihov stil života.

Analizirajući stručnu literaturu o ruralnom turizmu, pojedini autori definišu da je ova vrsta turizma ona koja se odvija na ruralnom području (ruralno područje pored sela kao seoski prostor –atar kao i nenaseljena područja i divljine). Kada jer reč o ruralnom turizmu kod nas postoje i nedostaci kao što je nedovoljan protok ljudi- turista ;zanimljivo je da možemo navesti da donekle i infrastruktura nije na zavidnom nivou. Dakle, ako se žele izbeći ovi nedostaci potrebno je da prezentiramo ono što je naše bogastvo. Naša sela koja su veoma bogata prirodnim ambijentom, kao i specifična područja koja na neki način nisu otkrivena a koja mogu biti turistička destinacija. Naša zemlja danas ima sve više izgleda za razvoj turizama tj.kao turistička destinacija. Na temelju kojeg bi mogli proceniti : da li bi mogla biti i kao vodeća grana za razvoj naše zemlje.

Republika Kosovo kada je u pitanju ruralni turizam, može afirmirati turističke vrednosti koje predstavljaju značajan turistički potencijal i čija bi aktivacija trebala biti jedan od imperativa za celokupni razvoj zemlje u

narednom razdoblju. U današnjem vremenu gotovo da nema zemlje koja u razvojne strategije ne uključuje ruralni turizam upravo zbog svog multiplikativnog razvojnog učinka.

Međutim, moramo istaći i da kvalitetan deo turističke ponude u našoj zemlji se mora prilagoditi zahtevima savremenog turističkog tržišta. Stabilizacija društveno-ekonomskog i sigurnosnog okruženja zemlje i regije jedan je od glavnih faktora koji će uticati na razvoj turizma u našoj zemlji u narednom razdoblju. Ruralni turizam koji je komponovan od nekoliko oblika turizma koje ćemo predstaviti u nastavku, odgovara i opštoj ponudi našeg podneblja:

Slika: Rugovska klisura, Tradicionalne igre-takmicenje -Etno turizam

- Zdrastveni turizam,; -Sportsko- rekreativni turizam,; -Avanturistički turizam,; - Nautički turizam , Lovni i ribolovni turizam,; - Kulturni turizam ; - Verski turizam,; - Eko turizam,; - Nostalgični turizam,; - Edukativni turizam,; - Rezidencijalni turizam,; - Kamping turizam,; - Gastronomski turizam,; - Vinski turizam.

Može se reći da na Kosovu nemamo uspostavljene ozbiljne i pune organizacijske strukture, te stoga ne postoji koordinacija.

Kada je reč o razvoju ruralnog turizma na Kosovu on se godinama suočava sa pojedinim problemima. Jedan od ključnih je uključivanje stanovništva u spoznaju mogućnosti za ovaj vid turizma. Kosovu kao turistička destinacija može ponuditi veliki broj prirodnih antropogenih atrakcija a ne ostvaruje rezultate turističkog razvoja. Nije neskromno zaključiti da Kosovo ima gotovo sve preduslove da se nametne kao jedna od najatraktivnijih turističkih destinacija.

Ruralno područje predstavlja, što je suština moguće kvalitetne ponude:

- Mali broj stanovnika,
- Dominantno korišćenje zemlje i šume za opstanak ljudi,
- Društvena struktura i običaji i seoski identitet.

Ruralni turizam od velike je važnosti za razvoj jedne zemlje ili određenog područja. Međutim, razvoj ove aktivnosti zavisi od pojedinih ključnih faktora. U tom smislu, Kosovo bi trebalo biti turističko odredište koje može ponuditi povoljne atrakcije kada je u pitanju ruralni turizam.

2. POGODNI ELEMENTI ZA RAZVOJ RURALNOG TURIZMA NA KOSOVU

Kosovo ne izlazi na more i predstavlja kontinentalnu površinu, nalazi se na Balkanskom poluotoku, a složenost ovog dela Balkana temelji se na prirodnim obilježima i civilizacijskim uticajima. Činjenica da se Kosovo nalazi na Balkanskom poluostrvu gde mu veliku prednost daje raskršće brojnih putnih pravaca. Na taj način Kosovo je otvoreno za zemlje središnje, zapadne, sjeverne i istočne Europe. Važni su komunikacijski odnosi sa Crnom Gorom, sa kojom se i graniči; zatim Albanijom, Makedonijom i Srbijom. Sagledavajući raniji period, Kosovom su prolazili i doselili brojni narodi koji su za sobom ostavili tragove u kulturi.

Kosovska ekonomija teži novom ekonomskom modeliranju, koje u svojoj srži nameće njegovo uključivanje u potencijal za rast i socijalnu koheziju faktora i sektora koji ga čine produktivnijim i konkurentnijim. Doprinosi prihodima od turizma, možemo podijeliti turističke proizvode na glavne proizvode i proizvode s rastućim učinkom. Glavni proizvodi sastoje se od onih oblika razvoja turizma koji zauzimaju važnu ulogu u ukupnom doprinosu turističkog sektora

Prirodne vrednosti koje Kosovo poseduje predstavljaju visoko rangirane turističke resurse. Kosovo kao neistraženo turističko odredište može biti atraktivnije tržište za razvoj ruralnog turizma, uzimajući u obzir potencijal prirodnih i kulturnih resursa. Posetom turista u ruralnim sredinama na Kosovu postiže i male poljoprivredne proizvodnje na tim područjima. Jer tursiti kako domaći tako i strani imaju potrebu za zdravom hranom.

Kosovo poseduje prekrasne prirodne atrakcije kao što su visoke planine, vodopadi, pećine, jezera, reke, termomineralna vrela itd., koji su uveliko zaintrigirali veći broj ljudi kako domaćih tako i inostranih. Svaka atrakcija se može ponuditi u obliku aktivnih i avanturističkih tura sve u cilju razvoja ruralnog turizma koji može biti od bitnog značaja za naš ekonomski razvoj.

Izgradnja pješačkih staza od bitnog je značaja koje bi povezivale sve ruralne predele, ponudom bicikala, kao dodatna mogućnost, kako bi mogli turisti da običu pojedina mesta i time priušte sebi zadovoljstvo u izrazito lepoj prirodi. Zatim izgradnjom u tim ruralnim predelima gostilnica-turističkih objekata, kako bi mogli gosti u nekom trenutku da se opuste uz tradicionalnu hranu i piće.

U mnogim ruralnim područjima Kosova, a posebno u planinskim područjima, još uvijek se čuvaju mnogi običaji, tradicije, igre, pesme, odeća i tradicionalna hrana. Ova izvanredna kulturna dobra, dobra su prilika za razvoj ruralnog turizma. Posebice, za ove vrednosti možemo navesti planinska sela koja se protežu u regioniu Šar Planine, posebno ona koji pripadaju opštini Dragaš, Peć, Prizren.

Kosovo danas obeležavaju događaji koji datiraju iz paleolitskog razdoblja, tokom kojeg je izgrađen velik broj naselja. Sa razvojem društvenih aktivnosti i kada su ljudi počeli da se integrišu u društvo, donose sa sobom bogatu riznicu kulturne baštine. Ruralna mesta na kojima se može pospešiti ruralni turizam i koji bi pozitivno uticala na ekonomski razvoj Kosova možemo podeliti po regionima :

Pečki - koji je poznat kao Dukagjini gde su mnogobrojna sela, je izrazito bogat kulturnom tradicijom, gastronomijom, kulturnim i verskim spomenicima, kulturnim događajima, sobe koje su namenjene samo za muškarce i po njima su i dobile ime, itd.

Prizrenski - u predelima Šar Planine koji je bogat tradicionalnom kulturom koja je mnoge zaintrigirala, prirodom, kulturnim spomenicima, raznim prazničnim i obicajnim događajima, itd.

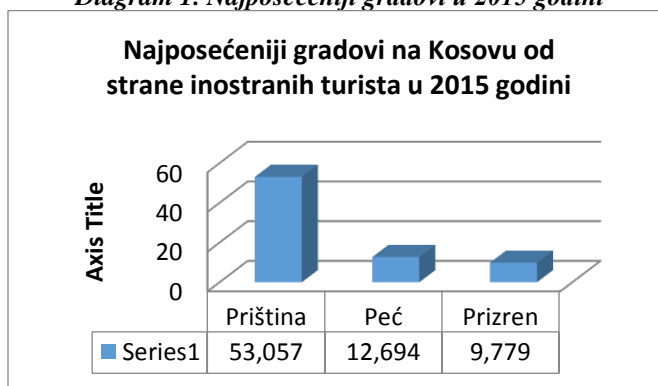
Mitrovački – koji je poznat po mestu Šalja Bajgore“izrazito bogat kraj prirodom, jezerom, kulturnom tradicijom, kulturnim spomenicima, gastronomijom, običajima, itd.

Gnjilanski - je poznat kao Moravski kraj koje ima veoma bogatu kulturnu baštinu gde ima izrazito lepih ruralnih predela koja nude kulturnu tradiciju, spomenike, tvrđavu, gastronomiju, reke, itd.

Gradovi koji su najposećeniji od strane inostranih gostiju tokom 2015 godine:

Priština 53,057; Peć 12,694; Prizren 9,779

Diagram 1. Najposećeniji gradovi u 2015 godini

Sa datog diagram se vidi posećenost inostranih turista u pojedinim gradovima na Kosovu i vidimo da Priština ima izrazitu posećenost inostranih gostiju gde je tokom 2015 godine 53,057; u odnosu na ostale gradove prednjači u velikom broju. Zatim imamo u Peći 12,694 gde ne mnogo manje u odnosu na predhodni grad, i u Prizrenu imamo 9,779 sto je manje u odnosu na unapred pomenute gradove.

Tabela.1. Posećenost od strane inostranih gostiju na teritoriji Kosova u period od 2008-2015

God	Broj gostiju:
2008	30.349
2009	36.318
2010	34.382
2011	30.349
2012	48.790
2013	50.074
2014	61.313
2015	79.238

Kosovo poseduje određen broj elemenata pogodnih za razvoj ruralnog turizma. Na osnovu stručne literature navest ćemo određene elemente koji pogoduju razvoju ruralnog turizma :

Prirodni resursi:

- Reke,
- Planine,
- Jezera,
- Šume.

Ruralni način života:

- Lokalni događaji,
- Tradicionalna muzika,
- Agro turizam i dr.

Ruralno nasleđe:

- Tradicionalna arhitektura,
- Sela,
- Verski objekti i dr.

Ruralne aktivnosti:

- Jahanje, Pešačenje,
- Pecanje, i dr.

Navedeni elementi koji čine pogodnosti za razvoj ruralnog turizma daju veliku šansu Kosovu da se pozicionira prema svetskoj turističkoj ponudi i uvrsti se među povoljne destinacije koje mogu ponuditi turistima velike pogodnosti. Iskustva evropskih zemalja koja su se fokusirala ka razvoju ruralnog turizma ukazuje mogućnost da i Kosovo može da iskoristi svoje prirodne potenciale i time doprinesemo ekonomskom razvoju. Ekonomski razvoj naše zemlje se ogleda u tome da turistička potrošnja može pozitivno uticati i imati pozitivan epilog u našoj privredi.

3. SPECIFIČNI ASPEKTI RURALNOG TURIZMA NA KOSOVU

Kosovo ima ogroman potencijal, ali je potrebna nova strategija za razvoj ruralnog turizma. Navikli smo na razmišljanje o moru kada govorimo o turizmu, ali ono što se vidi u sveukupnom povećanju broja turista kao rezultat promjene imidža Kosova i njegove prisutnosti u kojima se turizam promovira u svetu je da postoji znatna količina turista koji su zainteresovani za dolazak na planinu i neke aspekte ruralnog turizma. Ovdje se izdvajaju kanjoni, planinski krajevi, gastronomija kao i drugi specifičniji aspekti unutar ruralnog turizma.

Turizam je, kao međusektorska aktivnost, povezan sa mnogim ekonomskim aktivnostima s ogromnim uticajem u različitim sektorima, pružajući usluge vezane uz slobodno vreme i poslovna putovanja. On ima važnu ulogu u razvoju, jer doprinosi lokalnom razvoju, stvaranju radnih mesta i ruralnom razvoju. Proizvodnja lokalne ekonomije uglavnom se troši na lokalnom tržištu gde se zapravo proizvođači bore s opcijama proizvodnje i prerade hrane kao i organiziranjem i prodajom, međutim turistički sektor je različit i treba ga podržati u oblikovanju tržišne potražnje za tom robom.

Domaćinstva koja se nalaze u mestima gde su pogodni uslovi za razvoj ruralnog turizma mogu pridoneti postizanju strateških ciljeva radeći sa svojim lokalnim predstavnicima kako bi osigurali da turističke aktivnosti i razvoj budu u skladu sa svetskim standardima i tako utiču na bolji razvoj ruralnog turizma. Osim toga, domaćinstva u tim regijama mogu usvojiti najbolje prakse za održivost u upravljanju svojim poslovanjem. Negativni uticaji uzrokovani nedovoljnim razvojem infrastrukture mogu se smanjiti razvojem i provedbom planova i programa za zaštitu okoline.

Swot analiza

Prednosti:	Slabosti:
-Netaknuti priroda, prirodna mesta potencijalno atraktivna mjesta kulturne baštine(dzamije i crkve), -Kulturna i prirodna baština regije u celini -Prisutnost tradicionalne kuće u celu koji mogu predstavljati izvor turizma, -Snažan osjećaj pripadnosti i identiteta, - Inicijative za razvoj turizma,	-Nekontrolisana građevinska delatnost, -Zapuštena kulturna i arheološka baština ili neotkrivene, - Loša dostupnost turističke informacije -Nedostatak koordinirane promocije, -Nedostatak kvaliteta turističkih usluga, nedostatak stručnog osposobljavanja u sektoru turizma, - Niska svest o važnosti nasljeđivanju tradicionalna arhitektura, - loša informisanost

Mogućnosti: -Razvojni projekti koji će da se provode na tom području; -Postojanje fonda za razvoj, intervencije program za poboljšanje infrastrukture u tim područjima - Mogućnosti koje nudi decentralizirana suradnja i iz fondova EU-a koji se odnose na lokalni razvoj, poboljšanje kulturne baštine, zaštita okoline, itd. -Kosovo kao zemlja potencijalni kandidat za ulazak Europska unija, -Povećanje interesa za Kosovo kao odredište -Povećanje globalnog interesa za kvalitetu proizvoda poljoprivredno-prehrambeni -Razvoj i unapređenje farmi organska certifikacija, osiguranje kvalitete i sigurnost hrane, -Osnaživanje domaćinstava u ruralnom delu.	Pretnje : -Malo kapaciteta za upravljanje međunarodnim fondovima, -Trend nekontrolirane gradnje, nepovratno može pogoršati prirodne krajeve i uništiti tradicionalne kuće i lokali identitete, -Uništavanje prirode, pogoršanje stanja okoline i uređenje okoline, gubitak kulturne baštine i identitet što može obeshrabriti razvoj turizma; -Konkurencija turističkih destinacija,

4. ZAKLJUČAK

Ruralni turizam trebao bi biti usmeren na tačke ulaska i privlačenja regije, kao i potencijalne regione koje bi također trebale biti u skladu s visokim očekivanjima međunarodnog turističkog tržišta, koje bi trebali biti glavni pokretači ekonomskog razvoja Kosova u bliskoj budućnosti. Međutim, drugi kriteriji kao što su pravednija raspodela budućih razvojnih dobara, rastuća očekivanja stanovništva u celoj regiji i prirodne prednosti razvoja ruralnog turizma. Stvaranje održivog turizma nije samo kontrola i upravljanje negativnim uticajima industrije. Turizam je jedinstvena mogućnost za društvenu i ekonomsku dobrobit lokalnog stanovništva, zato je neophodno podizanje svesti i podrška u očuvanju okoline. Unutar turističkog sektora, ekonomski razvoj i zaštitu okoline ne bi smeli posmatrati kao suprotstavljene sile - one se moraju međusobno podržavati.

Očuvanje prirodnih resursa je usko vezano uz ruralni turizam i ekonomski je korisno jer osigurava resurse vezane uz zapošljavanje. Također je glavni izvor prihoda od izvoza kada se dominantne turističke aktivnosti temelje na biološkoj raznolikosti i visokokvalitetnim uslugama koje privlače domaće i međunarodne posetioce. Ovim možemo generirati sredstva kroz naknade za poreze kao i na mnoge druge načine koji se mogu izravno koristiti za podmirivanje troškova održavanja kulturnih tradicija kao i drugih aktivnosti koje su vezane za ruralni turizam.

LITERATURA

- Aziz, R. C., Hashim, N. A. A. N., & Awang, Z. (2018). Tourism development in rural areas: Potentials of appreciative inquiry approach. *Journal of Tourism, Hospitality & Culinary Arts*, 10(1), 59-75.
- Demokratija za Razvoj ,Razvoj turizma kroz efikasnu politiku i zakonodavstvo , Br. 10, Priština,2017, str. 9
- Fang, W. T. (2020). Rural Tourism. In *Tourism in Emerging Economies* (pp. 103-129). Springer, Singapore.
- Horwath Consulting Zagreb (2009), Strategija razvoja ruralnog turizma Splitsko dalmatinske Županije , Turistička zajednica Splitsko dalmatinske Županije , Split, str.11
- Huang, W. J., Beeco, J. A., Hallo, J. C., & Norman, W. C. (2016). Bundling attractions for rural tourism development. *Journal of Sustainable Tourism*, 24(10), 1387-1402.
- Meng, F., & Hudson, S. (2016). Drive Tourism in Rural Destination Development: Dual Perspectives from Industry Stakeholders and Potential Visitors.
- Mura, L., & Ključnikov, A. (2018). Small businesses in rural tourism and agro tourism: Study from Slovakia. *Economics & Sociology*, 11(3), 286-300.
- Njegovan , Z., (2016), Ekonomika turizma i Seoskog turizma, Univerzitet u Novom Sadu 'Poljoprivredni Fakultet, Novi Sad,
- Ružić, P., (2005), Ruralni turizam, Institut za poljoprivredu i turizam Poreč, Pula, str.12
- Villanueva-Álvaro, J. J., Mondéjar-Jiménez, J., & Sáez-Martínez, F. J. (2017). Rural tourism: Development, management and sustainability in rural establishments. *Sustainability*, 9(5), 818.
- Unković S., & Zečević B., (2006), Ekonomika Turizma , Ekonomski Fakultet , Beograd, Str. 38-29